

Recenze

Книга М. Кронгауза, отражающая и объясняющая «языковой вкус» девяностых годов и первого десятилетия XXI века, несомненно, представляет интерес для филологов, для тех, кого занимают вопросы лингвистики, для тех, кто продолжает традицию изучения и преподавания русского языка.

Галина Косых

NOVÉ PODNĚTY V RUSISTICE A SLAVISTICE A TAKÉ NOVÉ OTÁZKY

Poznańskie studia slawistyczne 2012, Nr. 3, ISSN 2084-3011.

Slavica Nitriensia 2012, 1, 2, ISSN 1338-7464.

Pechal Zdeněk: *Fenomén živlu v ruské literatuře.* Univerzita Palackého, Olomouc 2011. ISBN 978-80-244-2711-9.

Dohnal Josef: *Proměny modelu světa v ruské próze na přelomu XIX. a XX. století.* Masarykova univerzita, Brno 2012. ISBN 978-80-210-5943-6. ISN 1211-3034.

Pešková Michaela: *Idea „nového člověka“ v ruské literatuře 20. a 30. let 20. století.* Vydavatelství Západočeské univerzity, Plzeň 2012. ISBN 978-80-261-0134-5.

V posledních dvou letech se v naší rusistice a slavistice objevila řada zajímavých, zejména literárněvědných prací a periodik: všechny ukazují, že v slavistice vítězí a snad i zvítězila linie areálově sociálněvědní, kterou jsme v českém a středoevropském prostoru tak těžce probíjovali a vyvzdorovali od 90. let 20. století proti odporu tradicionalistů, kteří se posléze stali jejími největšími zastánci: tak to bývá nejen v slavistice. Tento vývoj také ukazuje na svou vlastní nepřirozenost a vede k ostrážitosti: ti, kteří byli proti rozšiřování půdorysu slavistiky a nyní plédují takřka za opuštění její filologické báze, mají tendenci vést i mladší generace k negaci tradic podle úsloví, že poturčenec horší Turka. Nyní tedy přichází doba, kdy je třeba neustále poukazovat na hranice tohoto „otvírání“ filologie a zdůrazňovat hlavní motivaci někdejšího brněnského úsilí o areálová

studia, později přezvaná, a to záměrně tváří v tvář zmíněným konjunkturálním pohybům, na filologicko-areálová. Probíhá konflikt, jenž může určit osudy našich věd na dlouhá léta, a jestli to nedopadne dobře, je to především naše vina, neboť jsme se především nekvalitě, diletantství a konjunkturalismu nepostavili včas. Objevuje se totiž pojetí areálových studií jako únikové cesty od kvality ke konjunkturální a naivně diletantské poloze. The way to hell is paved with good intentions. Bez zlého úmyslu někteří najednou zjišťují, že ta věda je docela jednoduchá: chytrost nejsou žádné čáry, stačí jen zopakovat učebnicové fráze, novinové banality, pronikat do hájemství věd, z nichž jsme nezvládli ani jejich abecedu. Proto jsme tolik zdůrazňovali, že areálová studia znamenají povinný filologický základ, jazyk a literaturu jako základ a východisko, které vše determinuje, a povlovné, obezřetné přesahy do jiných věd. Základní teze: bez jazyka a literatury, a filologických věd nemohou areálová studia existovat: historii, sociologii a politologii lze aplikovat jen skrze jazyk, literaturu a filologické vědy. Vidíme to názorně: zejména módní témata ruská, balkánská a středoevropská přímo lákají k opakování žurnalistických truismů a banalit. Proto tím více si je nutno cenit práci a edic, které se vydávají poměrně složitou cestou a snaží se o metodologickou návaznost a současně o nové metodologické polohy.

Vydávání nových časopisů lze jen přivítat, ale zatím nelze říci, jakou cestou se vydají. Poznaňská revue je velmi dobrým počinem, který jde k hlubinám, jež se snaží propojit koncepty tradičních oborů, jakými je například folkloristika, s novým prouděním, jež se otvírá novým vědním oborům. Právě druhé číslo roku 2012 může být dobrým příkladem: je, jak je dobrým zvykem, tematické a jeho název zní *Zekłecie, zamówienie, zażegnanie. Magiczna moc słów w folklorze słowiańskim*. Najdeme tu příspěvky polské, ukrajinské, srbské, chorvatské, ruské, americké (Ohio), bulharské, makedonské, z různých univerzit (Katovice, Poznaň, Vratislav, Varšava, Lvov, Toruň, Lublin, Bělehrad, Split, Kyjev, Sofia aj.), ale také akademií věd; většinou jde o mladé a mladší badatele, kteří sem vnášejí nová proudění. Tematika je nenová, ale nahlížená z různých hledisek: magická slova, kletby, zaklínání, jihoslovanské rity, kletby jako součást národní kultury, čarování a také jejich výskyty v krásné literatuře (bohužel právě tento okruh je exploatován nejméně). Je pravda, že osvícenský racionalismus a také marxismus jako jeho pokračovatel tato témata příliš nekultivoval, ale v tradici světové folkloristiky a etnologie je to téma uzuální: právě určitý hiát mezi tradicí a současností – nehledě na snahu o návaznost – je tu stále trochu patrný: řada studií je uzavřena tematicky, národně, jazykově, více komparativního pohledu by některým jen prospělo. Revue *Poznańskie studia slawistyczne* je dobře koncipována, profesionálně vedena a lze tedy doufat, že tematická vyhraněnost, mezinárodnost a mezioborovost budou jejím stálým znakem.

Slavica Nitriensia drží spíše tradiční filologický přístup, ostatně jejich podtitul je „časopis pre výskum slovanských filológií“. Měla dobrý start již v prvním čísle,

Recenze

kde se z iniciativy redakce a pestře sestavené redakční rady objevily zajímavé studie teoretické i historicko-kritické. Druhé číslo přináší mj. studii Marcely Antošové o existencialistickém ladění v tvorbě Dominika Tatarky, Petra Kučery o Ril-kovi a Cvetajevové, rozsáhlý soubor recenzí a kroniku. Nápaditě sestavené číslo, analytické studie, zajímavá témata a personálie jsou zárukou dobré úrovně i v budoucnosti.

Knižní studie brněnského rusisty Josefa Dohnala, jenž se po léta zabývá ruskou prózou, hlavně drobnou, modernou a obecně literaturou přelomu 19. a 20. století, je pozoruhodná tím, jak zkoumá literární text analyticky a současně prostřednictvím přesahů k filozofii a psychologii. První část má obecný charakter a jejím jádrem – kromě jiného – je koncepce různých modelů světa a jejich typologie v literárním díle a úloha jazyka. Druhá část představuje analýzy konkrétních literárních děl, přičemž jsou mezi nimi velmi známá, ale i méně známá a méně analyzovaná (próza V. Brjusova, malý člověk u L. Andrejeva a I. Šmeljova). Některá témata jsou jen obecně naznačena, třeba kratičká partie o symbolu. Tím je Dohnalovo dílo nejen relativně uzavřenou, celistvou entitou, ale i otevřenou strukturou navozující další možnosti a vytvářející další předpokladové vrstvy.

Lze říci, že podobnou stavbu má i Pechalova studie o živlu v ruské literatuře: na počátku jsou teoretická východiska (Funkce živelných složek v uměleckém textu) a je zajímavé, že se oba autoři poměrně pevně opírají o poslední díla Zdeňka Mathausera. Pechal pak v druhé části analyzuje Gogolovu povídku Nos, Dostojevského Dvojníka a Idiota, ale také Andreje Bělého (Kóťa Letajev a Petrohrad) a několik románů Vladimira Nabokova, jemuž kdysi věnoval samostatnou knihu (Lolita, Zoufalství, Bledý oheň, Jaro ve Fialtě), a Pasternaka (Doktor Živago). Na rozdíl od Dohnala se tedy opírá spíše o sloupová díla ruské literatury, aby tak reprezentativněji doložil své téma „živelnosti“.

Bylo by ovšem možné v obou dílech zkoumat také hranice takových přístupů, jak „modelů světa“, „postav“, „živelnosti“, a jejich sepětí se známou dvojicí záměrnost – nezáměrnost, tak jejich diachronního aspektu, čehož se dotýkám v některých studiích a snad i knize o teorii ruské literatury. V obou případech jde o podnětná díla.

J. Dohnal a Z. Pechal se také jako recenzenti „podepsali“ na knize mladší badatelky z Plzně a absolventky brněnské slavistiky jak v magisterském, tak v doktorském studiu Michaely Peškové. Rád jsem se dočetl o pojmu „nový člověk“, samozřejmě bylo možné jít v tom dále a hlouběji. Koncentrace na 20.–30. léta však trochu „odstříhla“ ruskou minulost, a proto jsou některé „introvertované“, jak to nazývá (asi ne zcela přesně: jednou jsme toto spojení v literárněvědné publikaci četli v souvislosti s introvertizací „romance“ u F. Kafky, ale tam šlo o jiný pro-

ces¹), obrazy „nového člověka“ v postmoderní ruské literatuře méně pochopitelné. Kniha je psána se značnou akribií, se sumou primární i sekundární literatury za zády, je formulována „operativně“, mírně publicisticky, aktuálně, podobně jako některé práce I. Ryčlové publikované v brněnském Centru pro studium demokracie a kultury, tudíž jsou i poněkud zjednodušeně tendenční a politizované, ale to není ani zde na škodu. Důležité je, že téma ruské literatury 20.–30. let 20. století, tedy především sovětské, se tu vrací jako předmět seriózního, nijak neomezovaného bádání, byť tu není dostatečně zdůrazněno, že ta desetiletí jsou vlastně dvěma návaznými, ale i kontradiktorickými epochami (zde by se snad slušelo uvést i studie kritika Lva Anninského). Také oceňuji, že kromě „povinných“ apoštolů současné české konjunkturální rusistiky je tu citována i skvěle střizlivá a věcná kniha Milana Hraly *Ruská moderní literatura 1890–2000* (2007)), jež se proto nikoli náhodou stala terčem české kritiky, čímž nepřímo dokázala svou kvalitu.²

Všechny komentované edice, časopisecké i knižní, si zasluhují bedlivou pozornost. Zdá se, že v rusistice se blýská na časy a že to blýskání pochází z „periferie“ a nikoli z „centra“, že je sice s centry tak či onak personálně a kontaktové spjato, ale jinak je dost samostatné, a tudíž může něco znamenat i pro další vývoj české a slovenské rusistiky a slavistiky. Tím se však nijak nestírá koncepční problém šíře a hloubky literárněvědné rusistiky a slavistiky, jejího směřování: komentované texty jsou spíše metodologicky obezřetné, jak se dnes módně říká „vyvážené“, většinou aplikační povahy, tedy neradikální, věcně formulované, vždy s teoretickým přesahem. Tento postup se zdá být v dané fázi vhodný jak ve své celistvosti, tak i otevřenosti.

Ivo Pospíšil

ZDAŘILÁ PŘÍRUČKA K RUSKÝM DĚJINÁM

Pečenka Marek, Litera Bohuslav: *Dějiny Ruska v datech*. Praha : Dokořán, 2011. 448 s. ISBN 978-80-86569-14-7

---

¹ Viz E.–M. Kröller: *Kafka's Castle as Inverted Romance*. Neohelicon IV, 3–4, Budapest 1976.

² Viz naši rozšířenou recenzi *Úspěšný pokus o směrovou a personalistickou historii moderní ruské literatury*. Nad *Ruskou moderní literaturou* Milana Hraly (M. Hrala: *Ruská moderní literatura 1890–2000*. Karolinum, Univerzita Karlova, Praha 2007, 767 s.). *Slavica Litteraria*, roč. 11, č. 2, 2008, ISSN 1212-1509, s. 87–98.